

Trudna sytuacja dochodowa nie zawsze stoi na przeszkodzie domaganiu się zwrotu nienależnie pobranego świadczenia. Przepis art. 98 ustawy o pomocy społecznej stanowi bowiem, że świadczenia nienależnie pobrane podlegają zwrotowi od osoby lub rodziny korzystającej ze świadczeń z pomocy społecznej, niezależnie od dochodu rodziny.

Art. 104 ust. 4 stosuje się odpowiednio. Stosownie zaś do tego przepisu, w przypadkach szczególnie uzasadnionych, zwłaszcza jeżeli żądanie zwrotu wydatków na udzielone świadczenie, z tytułu opłat określonych w ustawie oraz z tytułu nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części stanowiłoby dla osoby zobowiązanej nadmierne obciążenie lub też niweczyłoby skutki udzielanej pomocy, właściwy organ, który wydał decyzję w sprawie zwrotu należności, o których mowa w ust. 1, na wniosek pracownika socjalnego lub osoby zainteresowanej, może odstąpić od żądania takiego zwrotu, umorzyć kwotę nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części, odroczyć termin płatności albo rozłożyć na raty. Zaznaczyć jednak w tym miejscu należy, że decyzje wydane na podstawie art. 104 ust. 4 ustawy mają charakter uznaniowy. Takie rozstrzygnięcia organów administracji charakteryzują się tym, że po dokonaniu ustalenia, iż strona spełnia przesłanki normatywne, od zaistnienia których uzależniona jest możliwość zastosowania instytucji z art. 104 ust. 4 ustawy, organ nie ma obowiązku orzekać zgodnie z wnioskiem strony. Nawet zatem trudna sytuacja bytowa osoby zobowiązanej nie zwalnia z obowiązku zwrotu świadczenia, gdyż znaczny ciężar związany z wykonaniem tego obowiązku nie jest jeszcze równoznaczny ze "szczególnym przypadkiem", o którym mowa w art. 104 ust. 4 ustawy. Z kolei sądowa kontrola takiej decyzji ogranicza się do zbadania, czy w toku postępowania organy należycie przeprowadziły postępowanie, a w szczególności, czy podjęły wszelkie czynności niezbędne do prawidłowego ustalenia stanu faktycznego i wszelkich istotnych dla rozstrzygnięcia okoliczności, a także czy dokonana przez te organy ocena prawna tych ustaleń została wyczerpująco uzasadniona. O ile więc organy przeprowadzą prawidłowo postępowanie wyjaśniające i uargumentują w sposób przekonujący swoją decyzję wydaną w granicach przysługującego im uznania, to sąd administracyjny nie ma podstaw do zakwestionowania takiej decyzji i oceny jej słuszności.

Wobec powyższego uznać należy, że istotnym elementem odpowiedniego stosowania art. 104 ust. 4 ustawy w przypadkach szczególnie uzasadnionych, jest ewentualność powstania nadmiernego obciążenia lub zniweczenia skutków udzielanej pomocy, co uzasadnia rozważenie możliwości odstąpienia od żądania zwrotu. Warunkiem zaś zastosowania art. 104 ust. 4 ustawy jest wystąpienie szczególnych okoliczności, które czyniłyby żądanie zwrotu nieuzasadnionym. Przepisy ustawy o pomocy społecznej nie zawierają definicji legalnej tego określenia, jednak biorąc pod uwagę przepisy art. 98 i art. 104 ust. 4 ustawy należałoby przyjąć, że pod określeniem tym można rozumieć takie sytuacje, które mają charakter nadzwyczajny i w takim stopniu rzutują na sytuację osoby zobowiązanej do zwrotu, że nieuzasadnionym byłoby egzekwowanie nienależnie pobranego świadczenia. Wymaganej w świetle ww. przepisu oceny wyjątkowości ("szczególności") danego przypadku, w którym określona osoba lub osoby zwracają się o odstąpienie od żądania zwrotu wydatków, należy dokonywać na tle sytuacji innych osób korzystających z pomocy społecznej.

Wyrok NSA z dnia 25 czerwca 2019 r., sygn. akt: I OSK 3531/18